

z historie

Přijměte pozvání do historie dačického veřejného knihovnictví...

Čtenářský spolek "Dyje" v Dačicích

Prvním spolkem, jehož účelem bylo: "čtení, deklamace žertovné, vyjma ty, které by v obor politický neb náboženský sáhaly, hovor, společenské zábavy a cvičení ve zpěvu" vznikl v Dačicích v roce 1868. O jeho založení se velkou měrou přičinil P. Eduard Höcksmann, farář v Matějovci, který soustředil do spolku inteligentní a vzdělané občany z města i okolí. Předsedou se stal Josef Příhoda st, knihovníkem J. Příhoda ml. Ve stanovách čtenářského spolku jsou další zakládající členové: J. Renelt, F. Pořiska, A. J. Hájek, A. Fišer, M. Uhlíř a M. Stöger. Spolek se skládal z členů (údů) zakládajících, čestných a přispívajících. Zakládajícím členem byl každý, kdo při vstoupení do spolku jednou provždy aspoň 5 zlatých složil a k tomu 6 zlatých ročně přispíval. Čestným členem se mohl stát příznivec, který se zasloužil o rozkvet spolku peněžitými či jinými dary a konečně přispívajícím byl ten, kdo ročně složil 6 zlatých nejednou nebo ve splátkách.

Ve stanovách se dále uvádí práva všech členů (podávat návrhy výboru a valné hromadě, volit a být volen do orgánů spolku, kdykoliv nahlédnout do zápisů o jednání výboru, navštěvovat čítárnu a knížky a časopisy si půjčovat), možnost do spolkových místností vodit cizí osoby, které mohou bezplatně využívat výhod spolku. Vystoupení ze spolku či rozepře jsou ve stanovách také podrobně řešeny. Záležitosti spolku řídila valná hromada a výbor (předseda a 8 členů volených na 1 rok), o každém jejich jednání se měl sepsat zápis. Za pečeť spolku slouží: Čtenářský spolek "Dyje" v Dačicích. Spolek měl svůj prapor, kterého užíval při veřejných vystoupení. Podle Památné knihy města Dačic byly "z čtenářského spolku půjčovány knihy a časopisy lidu venkovskému do celého širého okolí". Spolek umožňoval zájemcům o četbu přístup ke knížkám a časopisům takovým způsobem, že fungoval de facto jako předchůdce veřejné knihovny v Dačicích. Cituji ze stanov spolku: "Všickni údové bez rozdílu mohou osoby cizí co hosty do místností spolkových přivést, kdež výhody spolku bezplatně používat mohou". Stanovy spolku jsou velmi dobře propracované, s upravenou češtinou by byly použitelné i dnes. Čtenářský spolek "Dyje" byl prvním českým kulturním spolkem ve městě vůbec a na jeho činnost navázal r. 1884 vzdělávací, zábavní a ochotnický spolek Tyl. V okresním archivu v J. Hradci jsou uloženy 2 účetní knihy spolku vztahující se k létům 1868 - 1892.

Veřejná knihovna v Dačicích: 1893 - 1898

Na valné hromadě Měšťanské besedy v Dačicích dne 11.11.1893 podal Bedřich Kancnýř návrh na zřízení veřejné knihovny pro lid v Dačicích. Učitel Antonín Kesner, knihtiskař Antonín Kasalý, ředitel měšťanské školy Karel Kamenář a c. k. okr. sudí Bedřich Kancnýř byli osobnostmi, které stály u zrodu veřejné knihovny v Dačicích. Z besední knihovny bylo vybráno 250 svazků a od 1.2.1894 se začalo každou neděli od jedné do dvou hodin odpoledne půjčovat v Měšťanské besedě. V létě 1894 se knihovna přestěhovala na radnici. První valná hromada Spolku pro zakládání knihoven pro lid ve městě Dačicích a okolí se konala 23. února 1896 ve 4 hodiny odpoledne v místnosti Měšťanské besedy.

O čem jednal výbor spolku

K přiblížení atmosféry schůzí výboru uvádím, o čem jednal a čím se zabýval na dvou schůzích. Na schůzi výboru 26. října 1897 navrhl B. Kancnýř zřídit v Dačicích ve spolupráci s městským zastupitelstvem a českými spolky veřejnou čítárnu. Spolek vzdal upřímné díky panu řídícímu učiteli ve výslužbě J. B. Procházkovi za darované knihy v ceně 57 zl. 65 kr a přijal jej za zakládajícího člena, důstojnému panu Klementu Krilovi, faráři ve Sv. Mikuláši (Niklasberg) v Dolních Rakousích za 60 knih v ceně 36 zl. 65 kr., a B. Kancnýřovi za 30 knih v ceně 42 zl. Za člena byl přijat důstojný P. P. Ant. Bártek, farář ve St. Hobzí. Výbor spolku se staral o rozšiřování členstva a vyzýval každého, kdo může, aby spolek podporoval. Svýmčlenství či darem peněžním nebo knižním. Člen činný platil půlletně 50 kr., člen přispívající půlletně 25 kr., člen zakládající jednou provždy 20 zl. v půlletních částkách nebo daruje knih za 20 zl, čítá-li se 50% kupní ceny.

Schůze výboru o rok později 25. října 1898 měla následující program: čítárna se otevře v listopadu, výbor poděkoval za knižní, časopisecké i finanční (50 kr., 19 zl. 68 kr., 10 zl.) dary, za členy spolku byli přijati noví členové – St. Elster, Jan Peniška, Václav Havlík, Ludvík Mátl, Eduard Vacek, Antonín Bělohrad, Alois Fuka, Jan Šicner, František Pařízek, Ladislav Bartošek, Josef Chalupa, Alois Tuček. Dále spolek projednal umístění "knihoven Palackého" – (dnešní výměnné soubory) v knihovnách v Řečici, H. Radíkové a v Hříšici. Ve výroční zprávě o stavu veřejných knihoven z roku 1896 se konstatuje, že počet vypůjčených knih se zvyšuje: 1893 – ani ne 1000 svazků, o rok později přes 1400 svazků, ve třetím roce téměř 1700 vypůjčených knih. V roce 1898 měl spolek 122 členů, 954 svazků knih vázaných a 452 sv. nevázaných.

Veřejná čítárna v Dačicích

Zřízení veřejné čítárny prosazoval Bedřich Kancnýř, přičemž šel příkladem a věnoval 11 časopisů a Slovník naučný. Knihtiskař Antonín Kasalý se nabídl, že k půjčování věnuje všechny časopisy, které dostává výměnou. Valná hromada 27. 2. 1898 rozhodla o tom, že bude potřeba jít od domu k domu a získávat tak pro čítárnu časopisy i příspěvky peněžní. Čítárna byla otevřena 13. března 1899 v budově městského pivovaru a byla otevřená každou neděli (14 – 19 hodin) a středu (19 – 21 hodin).

Zpočátku nebyla příliš navštěvována, o čemž svědčí noticka z Dačických listů ze dne 25.12.1898: skromné mínění kronikáře o některých událostech měsíce prosince v městě našem: "Otevření veřejné čítárny – charakteristický příznak: malá návštěva. Příčiny: neznámy. Dosti mrzuté. "Veřejná čítárna" – chápete psychologickou nedoměrnost? "Veřejná" tímhle slovem, které znamená jako "pro všechny, nic nového" mají se přilákati oni po nepoznaném tak žíznící? – Vidíte, co znamená pro podnik jen chybná stylisace firmy. Sebe poctivější nabídka nenachází kupě chtivých. Jsem proto pro následující změnu: místo "veřejná" – řekněme TAJNÁ čítárna a uvidíte, že čtení chtivých bude jako v Komenského třídě – bláta"[4]. Postupně se návštěva zlepšovala, v únoru roku 1899 si pochvaluje jednatel spolku, že v neděli odpoledne ji navštíví běžně 50 i více čtenářů.

Sloučení knihovního spolku se správou muzea - 1898

Vzhledem k tomu, že v dobových pramenech se objevují stále stejná jména aktivních osobností, které se staraly o české společenské dění v Dačicích na přelomu 19. a 20. století, stojí tytéž osobnosti i při vzniku Knihovního a musejního spolku.

Účelem spolku bylo:

"zakládati knihovny v Dačicích a okolních obcích, v obvodu soudního okresu dačického a jemnického ležících, vzdělávati lid městský i venkovský dobrou četbou. Vychovávat lid a utvrditi jej v mravních zásadách poskytováním řádné četby. Buditi zájem lidu pro četbu pořádáním přiměřených přednášek v obvodu činnosti spolku. Spravovati a rozšiřovati městské museum v Dačicích."

Stanovy jsou obsáhlejší než stanovy čtenářského spolku "Dyje", v hojně míře z nich ale čerpají a upravují je podle potřeb doby. Oba spolky byly založeny podle §9 zákona ze dne 15.11.1867 říšského zákona č. 134. Členové spolku byli řádní a čestní. Řádní se dělili na zakládající, činné a přispívající, přičemž každý měl s výjimkou čestných členů stanovené určité povinnosti. Stanovy dále řeší orgány spolku – valnou hromadu a správní výbor (starosta, náměstek a deset členů výboru: jednatel knihovní, jednatel musejní, vrchní knihovník, pokladník a 2 kustodi musejní). Práva a povinnosti správního výboru jsou velmi podrobně zpracované, myslí na mnoho možných eventualit. Stanovy schválili členové spolku 21. srpna roku 1898. Předsedou byl zvolen ředitel školy Karel Kamenář, místopředsedou starosta města Josef Příhoda, jednatelem knihovním K. Prokop, vrchním knihovníkem Antonín Kesner.

Spolek zakládal venkovské knihovny

Podle výroční zprávy z roku 1903 založil Spolek za necelých 7 let svého působení v soudním okresu dačickém a jemnickém 22 veřejných knihoven. Např. 1896 - Valtínov, 1897 - Peč, Bílkov, D. Radíkov 1898 - Řečice, Hříšice, Markvarec, 1899 - N. Dvory, N. Sady, Bářovice a Lipolec, 1900 - Brandlín, 1901 - Radlice ad.

Akademický spolek v Telči založil roku 1898 knihovnu ve Starém Hobzí, ale protože to pro ně bylo daleko, požádali dačický spolek, aby ji převzal do správy. Otevření knihovny na vesnici bylo obvykle spojeno s nějakým programem, nejčastěji přednáškou. Například v Markvarci se otevíralo v hostinci p. Novotného, přičemž jednatel spolku přednesl téma "Jak čtení vzdělává". Po přečtení byly knížky vyměněny za nové, nejčastěji v dřevěné bedýnce, k tomuto účelu určené.

Léta 1940 - 1960

V roce 1940 sestavil městský knihovník Augustin Křížek seznam knih knihovny, který vydala knihovnická rada města Dačic a byl distribuován do domácností ve městě. Do seznamu byly knihy vybrány tak, aby každý čtenář našel pro sebe vhodnou a prospěšnou četbu. V předmluvě uvádí, že Městská veřejná knihovna v Dačicích vznikla splynutím několika menších knihoven ve městě v roce 1895 (?). Kvůli nepochopení u představených města, malý zájem občanů o četbu a nevhodné umístění se vyvíjela zpočátku velmi pomalu. V letech 1939 - 1940 získala zásluhou starosty Josefa Codra a městské a knihovnické rady samostatnou místnost na nové radnici, byla vybavena novým knihovnickým nábytkem i novými knihami. V knihovně se půjčovalo v neděli od 9 do půl 12 a ve čtvrtek od 16 do 18 hodin. Augustin Křížek se staral o knihovnu do roku 1945, po něm se stal knihovníkem pan učitel Bohumil Macků. O rok později se knihovna i čítárna přestěhovaly z budovy starého zámku do bývalého výčepu městského pivovaru na Palackého náměstí. Prvním profesionálním knihovníkem, pro nějž bylo knihovnictví povoláním i zaměstnáním byla v Dačicích paní Růžena Alscherová, za jejíhož působení se knihovna přestěhovala od "Švábů" na Havlíčkově náměstí do 1. patra západního křídla státního zámku. S paní Alscherovou pracovala paní Anežka Zemanová. Protože naše knihovna fungovala do roku 1960 jako okresní lidová knihovna měla metodické oddělení (paní Naděje Jahelková), které se staralo o budování výměnných fondů a vesnické knihovny, v této době jich bylo víc než 100, od Dešné po Studensko.

Léta 1961 - 1992

Se změnou správního uspořádání státu v roce 1960 ztratila knihovna svoji okresní funkci a dál fungovala jako městská lidová knihovna. I v letech tuhé centralizace si uchovala určitou samostatnost (vždy jsme si např. doplňovaly knížky do knihovnického fondu sami a ne přes J. Hradec). Knihovna připravovala vedle klasických služeb i řadu akcí: Den knihy, hrálo se divadlo, Dačice navštívila řada českých spisovatelů. I když i v naší knihovně se musely z fondu vyřadit závadné a nevhodné knihy po roce 1968 a každý se nějakým způsobem musel vyrovnávat s dobou reálného socialismu. Od roku 1968 byla ředitelkou knihovny paní Naděje Jahelková (do r. 1988), v roce 1983 se knihovna významnou měrou podílela na oslavách 800 let města.

Střediskový systém

Naše knihovna ověřovala a realizovala v letech 1967 - 1968 pilotní projekt střediskového systému, jehož jádrem bylo sdružování finančních prostředků na nákup literatury pro malé vesnické knihovny a jejich kolování ve výměnných souborech.

Knihovna několikrát obhájila titul Vzorná lidová knihovna, za socialismu nejvyšší možné ocenění pro veřejnou knihovnu. V letech 1988 - 1989 byl ředitelem knihovny mgr. Jaroslav Kaláb, od roku 1989 je vedením knihovny pověřena mgr. Zdeňka Chadimová. V roce 1989 byla v trémových konstrukcích nového zámku objevena dřevomorka a knihovnu čekalo další stěhování. Ve dvou místnostech na Havlíčkově náměstí čp. 98 přežívala s malou částí fondu do roku 1992. Tehdy rozhodla městská rada v čele se starostou ing. J. Jelínkem o tom, že knihovna dostala do správy budovu v Pantočkově ulici čp. 98. Tato budova byla postavena v r. 1876 nákladem svobodné paní Kunhuty z Dalberga jako soukromá opatrovna. Spravovaly ji řádové sestry sv. Karla Boromejského a fungovala zde de facto mateřská školka a škola ručních prací. Od r. 1917 zde byly umístěny Křížové sestry sv. Františka. Např. v roce 1917 bylo v opatrovně kolem 90 malých dětí a v ručních pracích 15 dospělejších děvčat. Od roku 1950 zde fungovaly jesle, později mateřská školka, do roku 1990 II. MŠ Dačice. Po nejnútnejších úpravách domu se v neděli 2.2.1992 knihovna otevřela pro veřejnost.

Léta 1993 - 2003

V opravené budově a zlepšených prostorových podmínkách jsme se pustili s velkou chutí a vervou do práce, nejen knihovnické. Vedle rozvíjejících se služeb (Březen – Měsíc internetu, Týden knihoven, Den čtenáře,...) byl upraven dvorek a zahrada na letní čítárnu, v roce 1997 jsme se díky grantu Veřejné informační služby knihoven připojili na Internet, máme vlastní webové stránky: www.mkdac.cz. V letech 1997 - 2002 bylo součástí knihovny i informační středisko, které plnilo funkci městského infocentra. Několik let pracoval při knihovně dětský divadelní soubor Tyláček, který obětavě vedla paní Jahelková. Od roku 1998 jsou výpůjční služby automatizované, v místních částech Bílkov, Chlumec, D. Němčice, M. a V. Pěčín, Lipolec, P. Vydří fungují pobočky MěK. V letní čítárně se od jara do podzimu konají nejrůznější akce: Den čtenáře, soutěže a hry pro děti, dětská představení v rámci festivalu Za dačickou kostku cukru, Dačické barokní dny. Knihovna de facto stále fungovala jako knihovna středisková, od roku 2001 jako základní knihovna pověřená výkonem regionálních funkcí. Během let se začaly v budově objevovat nebezpečné závady: zastaralá elektroinstalace, špatné rozvody vody, krkolomný vstup do budovy. Proto rozhodla městská rada o důkladné opravě budovy, která byla realizována během velice krátké doby (leden – červen 2003). Dárek za téměř 2,5 miliónu korun tak dostali dačičtí občané i knihovna ke svému 110. výročí. Veřejná knihovna je místní službou ve prospěch místní společnosti, je dlouhodobou investicí v její prospěch. Zlepšením podmínek pro knížky i uživatele knihovny se zlepšily i podmínky k plnění všech funkcí, které naše knihovna má: zajišťovat zdroje a služby různého druhu k uspokojování potřeb jednotlivců a skupin, které se týkají vzdělávání, informací a osobního rozvoje, včetně rekreace a volného času.

Služby knihovny na začátku 21. století:

Knihovnické: výpůjčky krásné i naučné literatury, novin a časopisů (knihovní systém Clavius), prezenční výpůjčky z fondu příruční knihovny, rezervace, objednání knih z jiných knihoven prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby, odborná pomoc při výběru literatury.

Bibliografické a informační: bibliograficko-informační služba informace o regionu, regionální osobnosti, služby informačního střediska, informace z elektronické sbírky zákonů ASPI, přístup do zahraničních databází EBSCO a PROQUEST, přístup na Internet, kopírovací služby.

Uplynulo 110 let. Změnilo se toho hodně. Zůstávají knihy a lidé s láskou k nim.

Seznam literatury:

- Stanovy čtenářského spolku "Dyje" v Dačicích. Nákladem vlastním. Tiskárna J. F. Kubeše v Třebíči 1874. 8 s.
- Stanovy Knihovního a musejního spolku v Dačicích. Nákladem vlastním. Tiskem Ant. Kasalého v Dačicích (1899). 15 s.
- Dačické listy 1897 – 1899.
- Památná kniha města Dačice. Městská rada v Dačicích 1.12.1923.
- Kronika města Dačic. 1931.
- Seznam knih městské veřejné knihovny v Dačicích. Šest. Aug. Křížek. Dačice, Nákladem knihovny rady města Dačic 1940.
- Kronika Městské lidové knihovny v Dačicích. 1961 – 1990.
- Dějiny Dačic. Dačice, Městské muzeum a galerie 2002.

Městská knihovna dnes bydlí v ulici pojmenované po významném dačickém staviteli varhan první poloviny 18. století Václavu Pantočkovi. Dům, ještě dnes často přezdívaný Klášťárek, byl postaven v roce 1876 nákladem svobodné paní Kunhuty z Dalberga.

Mgr. Zdeňka Chadimová